

TINERET, ASOCIERE, VIAȚĂ CIVICĂ

LEON BUBURUZAN

Dacă pentru categoriile de vârstă mai înaintate – maturi, vârstnici – dezvoltarea și perfecționarea societății civile reprezintă o necesitate, pentru tineret această problemă devine mai oportună și mai imperioasă cel puțin din trei motive. Tineretul reprezintă schimbul de mâine al societății, este mai receptiv la un astfel de fenomen, datorită vârstei și gradului de instruire mai înalt și, nu în ultimul rând, datorită înclinațiilor sale mai accentuate pentru viața asociativă și activitatea civică.

Procesul de formare și consolidare a societății civile pe teren românesc, atât la tineret cât și la societate în ansamblu, aduce în discuție și necesitatea asigurării unei reale competențe civice a cât mai multor indivizi, participanți activi în structurile neguvernamentale specifice. Responsabilitatea civică nu este suficientă și nici nu asigură eficiență în acțiunile societății civile, ale organizațiilor și asociațiilor proprii. Competența civică este asigurată de cultura civică a populației, de cunoașterea și însușirea valorilor democratice în atitudini și comportamente, de apariția și consolidarea conștiinței participative.

Rezultatele cercetărilor sociale din ultimul timp reflectă o anumită tendință de creștere, ce e drept destul de timidă, a nivelului de cultură civică o dată cu amplificarea responsabilității și implicării în acțiunile sociale cu caracter civic.

Articolul de față cuprinde două părți, și anume: atitudinile, opiniile și implicările concrete ale tineretului în societatea civilă, iar în partea a doua, problematica asocierii juvenile (dimensiune, structură, caracteristici, cauze) în contextul societății civile.

1. ATITUDINEA ȘI IMPLICAREA TINERETULUI ÎN SOCIETATEA CIVILĂ

Ne vom referi, în principal, la câteva probleme de civism juvenil, reieșite din cercetarea concretă de teren, și anume: participarea, componentă esențială a societății civile; viziunea tinerilor asupra unor priorități civice la nivel național; atitudinea față de unele probleme grave, cu care se confruntă umanitatea.

A. PARTICIPAREA – COMPONENTĂ ESENȚIALĂ A SOCIETĂȚII CIVILE

Dacă în cadrul civismului cunoașterea și însușirea valorilor democratice, manifestate în atitudini și comportamente au un rol important, ca și cultura civică în genere, atunci participarea civică exprimă esența vieții civice.

În acest capitol urmează să vedem măsura în care civismul ca atitudine, cultură și comportament, caracterizează populația românească și îndeosebi tineretul. În această perioadă, se poate afirma că civismul se manifestă foarte timid; el apare activat doar în anumite perioade de timp și în unele domenii ale vieții cotidiene, în rest rămânând, în cel mai bun caz, potențial. Pentru a depăși stadiul de latență, ar trebui ca societatea românească, în genere, și tineretul, în speță, să aibă o pondere mult mai însemnată de cetățeni implicați efectiv în viața publică, să dețină „informații politice relevante”, să acționeze rațional, să conștientizeze drepturile și libertățile lor, dar și responsabilitatea pentru apărarea sau realizarea intereselor comune. Așa cum afirmă o seamă de politologi și sociologi, printre care Ioana Petre¹, în prezent, în societatea noastră, majoritatea cerințelor civismului activ rămân la stadiul de deziderat. Dacă ar fi, de exemplu, să ne oprim doar la *fenomenul de încredere socială*, acesta este foarte deficitar în România actuală, deși încrederea cetățenilor este considerată, de toți politologii și sociologii, ca un capital social politic deosebit de favorabil bunului mers al treburilor, în orice societate. În societatea în care încrederea cetățenilor în capacitatea lor de a influența guvernământul este mare și gradul lor de implicare este mare. Astfel, fie și numai din faptul că oamenii cred în mitul democrației, se poate deschide o cale pentru participare. Interiorizarea – în credințe și în mentalități – a acestei valori supreme, care este democrația, conduce la participare, la implicare, în timp ce absența acestor componente ale conștiinței face loc pasivității și apolitismului.

În cele ce urmează, vom defini participarea ca implicare prin atitudini, aspirații, cunoștințe, convingeri, angajări, dar și ca proces de integrare obiectivă, prin acțiuni și interacțiuni în cadrul grupal și social lărgit. Cât privește dimensiunea participării, nu ne vom putea pronunța decât cu o anumită aproximație, având în vedere insuficiența datelor de care dispunem. (Majoritatea datelor cu care vom opera în continuare provin din cercetări diferite, aplicate pe populații de tineri, neomogene ca structură, din 1998, 2000 și parțial din 2001).

B. INTERESUL PENTRU PARTICIPARE²

Pentru evaluarea interesului față de participarea civică, pe baza subiectelor preferate din cadrul emisiunilor/rubricilor de știri, s-a reținut spre analiză viața parlamentară, activitatea oamenilor politici, economia țării și problemele sociale ale concetățenilor (în anul 1998).

Viața parlamentară preocupă în măsură foarte mare, mare și medie doar 32 % dintre tineri, alți 48% fiind preocupați de subiect în măsură mică și foarte mică, în timp ce 19% nu sunt interesați deloc.

¹ Ioana Petre, *Universul valorilor și atitudinilor civice ale tinerilor la sfârșit de mileniu*, raport de cercetare, Institutul de Sociologie al Academiei Române, 2000.

² Menționăm că sursele din paragrafele B și C, legate de atitudinea și participarea civică, provin din studiul întreprins, în cadrul CSCPT, de Octav Marcovici, în 1998, intitulat *Tineretul și societatea civilă* (Sisteme de relaționare a structurilor de putere cu cele ale societății civile).

Referitor la interesul manifestat pentru activitatea oamenilor politici, se constată la tineri un interes foarte scăzut. Astfel, 23% prezintă un interes mediu, numai 8% un interes mare și, o infimă parte, 1% interes foarte mare. Alții, în proporție de 50% și-au manifestat un interes mai mic și foarte mic, iar 17% ignoră această problemă de interes cetățenesc.

Interesul pentru problemele economice este ceva mai ridicat, 59% dintre subiecți optând pentru variantele foarte mare, mare și medie, 30% pentru mică și foarte mică, iar 11% pentru deloc. Cum era și firesc, pentru problemele sociale ale concetățenilor, tinerii prezintă un interes mult mai ridicat. Dintre subiecți, 72% au optat pentru variantele de interes mediu, mare și foarte mare, 21% pentru interes mic și foarte mic și doar 7% se declară neinteresati.

În ceea ce privește *intenția de participare la vot*, 61% dintre subiecții tineri investigați s-au declarat decizi să voteze, 19% nu ar vota sau sunt indecizi, iar 21% nu aveau drept de vot la data sondajului.

C. ASPECTE CONCRETE ALE PARTICIPĂRII TINERILOR

Dintre activitățile practicate de tineri, susceptibile de a fi încadrate în sfera participării civice, au fost selectate pentru acest studiu patru: participarea la întruniri cetățenești, activități politice, activități voluntare de interes obștesc și participarea la vot.

Constatarea generală, care se impune din analiza răspunsurilor, este aceea că nivelul participării este foarte redus la primele trei tipuri de activități, mai cu seamă pentru activitățile politice.

Potrivit rezultatelor sondajului, participarea la întruniri cetățenești este practică rar de către 14% dintre tineri, des doar de alți 2% și nu este practică deloc de 84%.

Participarea la activități voluntare de interes obștesc, deși este o muncă foarte importantă pentru comunitate, se dovedește neașteptat de redusă: 14% participă rar și numai 3% participă des, în condițiile în care înainte de '89 era o activitate des practică de tinerii din școli, facultăți, instituții și întreprinderi (bineînțeles, în alt context social-politic).

Activitățile politice întrunesc cele mai mici scoruri la variantele pozitive, lucru valabil, de altfel, și în raport cu toate celelalte activități de timp liber puse în discuție cu ocazia sondajului din 1998: 5% pentru „rar” și numai 1% pentru „des”. Aversiunea tinerilor din România postdecembristă față de problematica politică este confirmată de aproape toate cercetările din această perioadă. În cercetarea CSCPT din 2001, participarea tinerilor la activitatea politică este de doar 0,8%, ocupând ultimul rang din 17 activități de petrecere a timpului liber.

Din aceeași cercetare, din anul 2001, participarea la activitatea civică este relevantă și de alte două importante domenii de mare importanță pentru dezvoltarea democrației și prosperarea cetății, și anume, „desfășurarea activității voluntare, de interes obștesc” și „participarea la întruniri cetățenești” care înregistrează, de

asemenea, scoruri infime: 2,8% respectiv 2,4% ocupând, în ordine, antepenultimul și penultimul rang din cele 17 posibilități de petrecere a timpului liber.

D. PRIORITĂȚI CIVICE LA NIVEL NAȚIONAL ÎN VIZIUNEA TINERETULUI³

Analizând domeniul de interes al tinerilor liceeni, investigați în anul 2000, cu privire la valorile prioritare din spațiul românesc, reiese că majoritatea subiecților au atitudini foarte pozitive față de valorile și normele societății civile, atitudini caracterizate prin valori ridicate, spre deosebire de valorile extrem de scăzute care reflectă participarea civică efectivă a tinerilor cercetați în anul 1998. Tinerii consideră de maximă importanță, pentru redresarea situației din România, *respectarea legii, menținerea ordinii în țară, respectarea drepturilor omului, denunțarea fraudelor fiscale, precum și lupta împotriva oricărei forme de violență*.

Fiecare dintre atitudinile menționate se prezintă ca opțiuni de maximă urgență, pentru mai bine de 80% din subiecții investigați.

La o analiză mai atentă a tipului de mentalitate, presupus de atitudinile enumerate mai sus, se constată accentul pus pe ordine în raport cu libertatea, pe respectarea normativității și „îngrădirea” sau limitarea manifestărilor excesive ale libertății individuale. Credem, totuși, că acest fel de relaționare nu este cauzat de vreo înclinare spre totalitarism a românilor tineri, ci izvorăște din chiar constatarea șocantă că legile și ordinea, normele de diverse feluri sunt încălcate în România ultimilor ani în proporții alarmante. Această realitate naște deci, reacții de tip „autoritar” și nu vreun atașament românesc aparte pentru soluțiile totalitare de menținere a ordinii și de respectare a normelor. Balanța între ordine și libertate înclină actualmente în favoarea ordinii la nivel societal.

Considerăm că, atâta timp cât atitudinile și mentalitățile pro ordine și pro limitare a manifestărilor excesive ale libertății individuale vizează asigurarea binelui public și apărarea sferei libertății „celorlalți”, acestor atitudini li se poate atașa calificativul de „civice”, fără teama de a greși. Dizarmoniile și chiar criza din sfera normativității ultimilor 10 ani induc în mentalul colectiv, inclusiv al tineretului, nevoia de denunțare a tuturor formelor grave de încălcare a legilor, de la divulgarea și condamnarea marilor fraude fiscale și până la opoziția față de oricare formă de violență. Toate aceste atitudini au o clară conotație civică și se adaugă celorlalte priorități acționale, care vizează ameliorarea situației din România.

Cu excepția domeniului asigurării drepturilor minorităților, toate celelalte priorități civice sunt considerate de foarte mare importanță pentru ameliorarea societală, de către majoritatea tinerilor investigați (între 64% și 79% din eșantion): *libertatea de expresie, ajutorarea celor ce se găsesc în situație dificilă, protecția*

³ Sursele de documentare din acest paragraf și următorul, referitoare la priorități civice la nivel național și atitudinea tinerilor față de unele probleme grave ale lumii contemporane, sunt preluate din „Universul valorilor și atitudinilor civice ale tinerilor la sfârșit de mileniu” realizat în cadrul Institutului de Sociologie al Academiei de sociologul Ioana Petre, în anul 2000 (pe un eșantion național reprezentativ de 2 049 de tineri liceeni între 18 și 19 ani).

mediului, apărarea valorilor naționale, participarea cetățenilor la luarea deciziilor și egalitatea între sexe. Manifestarea acestor atitudini reflectă existența unui civism destul de consistent la tinerii adolescenți din România, cel puțin în sfera intenționalității.

În ce privește segmentul „pedepsirea consumatorilor de droguri”, deși aparține mai degrabă primei categorii de atitudini ameliorative și anume celor pro ordine, nu este la fel de bine punctată, deoarece fenomenul ca atare nu cunoaște încă manifestări de masă, alarmante pentru conștiința publică.

Nu putem încheia acest subcapitol fără a insista asupra fenomenului „denunțarea fraudelor fiscale”, care ocupă un însemnat rang **IV**, din cele 12 priorități civice cu forță ameliorativă la nivel național, exprimate de tineri.

Acest fenomen capătă o dimensiune mult mai mare într-o altă cercetare recentă, întreprinsă de Institutul de Sociologie al Academiei Române, care, în perioada 2000–2001 a realizat o amplă investigație la nivel național pe tema: „*Atitudini politice, civice și morale ale tinerilor față de procesul de tranziție*”, prin utilizarea unui chestionar de anchetă, aplicat unui număr de 1324 subiecți, chestionar ce a inclus și un număr de întrebări referitoare la o serie de aspecte ce vizează problema corupției.

În această cercetare, în estimarea de către tineri a frecvenței unor acte antisociale în număr de 9, corupția ocupă primul loc cu o pondere de aproape 70 %. De reținut că opiniile și atitudinile civice ale tinerilor față de acest fenomen social, pe care ei îl percep de mare gravitate, sunt dezaprobatore. Tinerii nu consideră corupția doar o simplă abatere de la lege și moralitate, ci un fenomen îngrijorător cu consecințe nefaste în plan politic, economic, social și moral. Acest mod de exprimare a opiniilor și atitudinilor reflectă, totodată, și un spirit civic marcant, manifest la tineri, îndeobște față de problemele sociale grave, care duc la accentuarea decalajului între starea lor vitregă în plan social-economic și aceea a unor indivizi care se îmbogățesc pe căi necinstite, sărăcind economia țării.

E. ATITUDINEA TINERILOR FAȚĂ DE UNELE PROBLEME GRAVE ALE LUMII CONTEMPORANE

În ultimii ani, în societățile contemporane din diferite părți ale lumii, au prins contur și s-au dezvoltat câteva procese mari și contradictorii. Acestea vizează globalizarea excesivă, diferențierea identitară accentuată, având drept consecință recrudescența conflictelor etnice, rasismul, scăderea importanței culturilor naționale, accentuarea conflictelor între generații, creșterea nesănătoasă a influenței concernelor multinaționale, poluarea mediului și, nu în ultimul rând, creșterea diferențelor dintre bogați și săraci, atât în interiorul fiecărei societăți, cât și între zone ale lumii. Toate aceste grave probleme se manifestă pe toate continentele, deși unele sau altele cunosc manifestări excesive într-o țară sau alta, într-o zonă sau alta a lumii. Vom analiza, în cele ce urmează, impactul pe care îl au aceste grave probleme ale contemporaneității asupra conștiinței publice din România, respectiv ecoul lor în mentalitatea tinerilor din țara noastră. Aceștia și-au spus părerea cu

privire la gravitatea actuală a acestor probleme în spațiul românesc, cât și asupra evoluției probabile în următorul deceniu în țara noastră.

Din datele conținute de investigația de teren, reies următoarele probleme: ceea ce îi alarmează, în primul rând, pe tinerii români sunt *creșterea diferențelor dintre bogați și săraci, poluarea mediului și scăderea importanței culturii naționale*, adică exact atingerea valorilor centrale ale vieții, a punctelor vitale pentru societate și pentru individ: asigurarea nevoilor materiale și spirituale fundamentale, fără de care nu putem vorbi despre nici un fel de progres sau dezvoltare. Considerăm că detașarea clară a acestor trei mari și grave probleme, ca semnal de alarmă și îngrijorare prioritară pentru tineri, este deosebit de relevantă pentru cultura politico-civică a populației tinere din România, venind să confirme, încă o dată, că avem de-a face, în stadiul actual al evoluției societății românești, cu *o cultură a nemulțumirii și neîncrederii aproape generalizate*.

A doua etapă de gravitate o au alte trei probleme care ar putea fi circumscrise domeniului *relațiilor intergrupale sau între identități*, fie că ne referim la relațiile între etnii, la relațiile între generații sau la relațiile interrasiale. Gravitatea acestora, în condițiile actuale din România, ocupă doar locul doi în scala de evaluare a tinerilor, rezultată din ierarhizarea scorurilor primite de fiecare problemă în parte. Astfel, această a doua categorie de probleme, care vizează relaționarea deficitară în societate, primește calificativul de „foarte grave” din partea a 28–51% din eșantion. Nici măcar conflictele dintre generații nu le par tinerilor la fel de grave cum li s-a părut polarizarea socială, poluarea mediului sau degradarea culturii naționale, în ciuda vârstei care ne-ar fi îndreptățit să ne așteptăm la o evaluare mai ridicată a gravității conflictelor dintre generații. Procentul de 51,5% este, în sine totuși, destul de mare, denunțând o relaționare nu tocmai adecvată între tinerii și adulții din societatea românească la ora actuală.

În sfârșit, al treilea tip de probleme a căror gravitate a fost apreciată de către tineri se referă la globalizare, cu cele două tendințe adiacente: americanizarea și creșterea influenței concernelor multinaționale. Nici una dintre ele nu pare să se constituie în amenințare serioasă, în percepția tinerilor români, cel puțin dacă le vom compara cu celelalte șase grave tendințe analizate până acum: doar 24–28% dintre tineri consideră consecințele globalizării ca fiind foarte grave pentru România actuală.

Subliniem apariția unui oarecare paradox în reprezentările sociale ale tinerilor, ei nu sunt alarmați de globalizare, dar denunță gravitatea scăderii importanței culturii naționale, aceasta fiind, de fapt, ea însăși o consecință directă a globalizării, inclusiv a americanizării și europenizării, a cosmopolitismului⁴ excesiv întâlnit azi pe teritoriul românesc dar și în alte țări.

⁴ Acest fenomen se manifestă într-un spectru larg al culturii și limbajului citadin: tehnic, științific, comercial, artistic, în probleme onomastice. Dar fenomenul acesta de americanizare și europenizare se manifestă și în alte țări, de obicei mai mici ori cu culturi mai restrânse.

2. ASOCIEREA TINERILOR: CARACTERISTICI, EVOLUȚIE, DIMENSIUNE, STRUCTURĂ, CAUZE

A. CONTEXTUL ASOCIATIV CONTEMPORAN

Dintre toate componentele societății civile, asociațiile sunt cele mai importante, exprimând esența acesteia. Așa cum afirmă specialiștii⁵ în problemele asociativității, asociația reprezintă o grupare organizată, constituită voluntar, de mai multe persoane, care urmărește atingerea unor scopuri comune. Existența asociației depinde de funcționarea ei, care este asigurată de ideea centrală în jurul căreia ea s-a constituit, de relativa constanță organizațională și, implicit, de eficiența pe care o atinge. Asociațiile sau organizațiile neguvernamentale constituie miezul însuși al societății civile, în stare să-și păstreze independența față de stat și față de partidele politice, având posibilitatea restrângerii unor acțiuni arbitrare ale conducătorilor, dar și formarea unor buni cetățeni, mai conștienți de opțiunile celorlalți, mai încrezători și cu un mai ridicat simț civic și voință de a-și sacrifica propriile interese pentru binele comun.

Referitor la fenomenul asociativ din România, am putea afirma că acesta renaște în paralel cu renașterea individualismului, ambele procese reprezentând modalități incipiente de fundamentare democratică a societății după prăbușirea comunismului.

Organizațiile neguvernamentale au cunoscut, după 1989, o evoluție sinuoasă, dar în genere ascendentă. După datele furnizate de FDSC⁶, dacă în 1998 existau 5173 de organizații, în anul 2000, numărul lor a ajuns la 6764 cuprinzând aproximativ 1,8 milioane de membri. Aparent, pentru un fenomen aflat abia la începuturile sale, dimensiunea sa pare însemnată, ceea ce ar presupune, cel puțin teoretic, un activism cetățenesc redevabil. Din păcate implicarea civică reală este mult mai slabă. Așa cum relevă un studiu recent⁷, referitor la distribuția membrilor asociații în funcție de profilul de activitate, arată că pe primul loc se situează domeniul reprezentării intereselor de afaceri și profesionale (40%) și nu cele caritabile sau filantropice cum ar fi de dorit. Probabil că aceste asociații profesionale au acoperit, prin înființarea lor, o necesitate prioritară. Cu toate acestea, tinerii de astăzi, așa cum arată investigarea acestui segment al populației, nu sunt prea dispuși să se asocieze în sindicate sau alte grupări profesionale. Ceea ce se poate spune cu certitudine este că există la populația românească o reală disponibilitate de într-ajutorare prin intermediul acestor organizații neguvernamentale, chiar dacă la tineri ea se manifestă deocamdată mai mult ca potențialitate decât ca activism social civic.

Revenind asupra reprezentării statistice a asociativității din România, dacă s-ar contabiliza numărul organizațiilor independente față de guvern, s-ar putea

⁵ Robert Merton, *Bureaucratic Structure and Personality*, Glencoe Illinois, Free Press, 1957, și W.H. Whyte, *The organization man*, Doubleday, 1983.

⁶ Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, în *Distribuția geografică a ONG în România*, aprilie, 2001.

⁷ Ioana Petre, *loc. cit.*, p. 5.

crede că societatea civilă a cunoscut la noi o adevărată explozie după 1990; dacă însă cercetăm profunzimea penetrației acestor organizații situația este mai puțin încurajatoare. De altfel era și imposibil ca în numai câțiva ani, să se atingă sau chiar să se întrecă performanțele din Europa occidentală sau din SUA, unde societatea civilă s-a format și consolidat în câteva secole.

Referitor la distribuția geografică, subliniem că sectorul neguvernamental, are un caracter preponderent urban. Astfel, 86% dintre organizații ființează în orașe, 52% dintre ONG din mediul urban fiind localizate în reședințele de județ. La nivelul țării, densitatea medie a organizațiilor din mediul urban, în orașele mari, este de 198 ONG la 100 000 locuitori. În orașele de mărime medie numărul lor este de 161, iar în cele mici de 109. Aceste raporturi se păstrează și la nivelul zonelor istorice, mai puțin în Banat și Transilvania unde se întâlnește o densitate mai mare în orașele de mărime medie. În funcție de nivelul de dezvoltare al județelor, 75% dintre organizațiile neguvernamentale se concentrează în județele cu nivel de dezvoltare mediu și peste mediu. În județele cu nivel de dezvoltare foarte scăzut, cu doar două excepții, activează un număr mic de ONG – 750 – (3% din numărul total de ONG din România). În mediul rural, în zonele foarte sărace, organizațiile neguvernamentale sunt forme de asociere puțin cunoscute⁸.

B. ASOCIAȚIILE DE TINERET

Situația asocierii juvenile se aseamănă în multe privințe cu cea a ONG-urilor în ansamblu. O evaluare a momentului (mai, 2001) ne arată că numărul tinerilor asociați este relativ mic, doar 11,3%⁹, chiar mai mic decât al populației în ansamblu, deși tineretul are disponibilități psihosociale mult mai pronunțate spre asociere decât populația matură și vârstnică¹⁰.

Comparativ cu situația țărilor occidentale, asociativitatea juvenilă românească este foarte redusă. Bunăoară, în țările membre ale Uniunii Europene, tinerii asociați ating procentul de 52,4%¹¹, fiind de aproape cinci ori mai mare față de cel al tinerilor români.

C. EVOLUȚIA ȘI TENDINȚELE VIEȚII ASOCIATIVE

Studiile cu caracter istoric, etnografic, etnologic și literar, privind asociativitatea juvenilă din țara noastră, relevă existența unor forme cvasiorganizate de viață asociativă la tineri încă din secolele trecute. În lumea satului ființau acele consacrate „tovărășii” de feciori sau de fete, care aveau un caracter neinstituționalizat, dar care se

⁸ Sursa FDSC, *Distribuția geografică a ONG în România*, aprilie 2001, p. 12–13.

⁹ În alte investigații, gradul de asociere diferă, dar în genere apare tot redus. După rezultatele „Barometrului” pe 1998 aceasta este de 14 %, iar după sondajul efectuat de CSOP (filiala „Gallup”), în 1999, de 6%.

¹⁰ Leon Buburuzan, *Viața asociativă*, în „Situația tineretului și așteptările sale”, Raport de cercetare CSCPT, iunie 2001.

¹¹ „EUROBAROMETRU 47.2, Young Europeans, for Directorate General XXII”, „Education, Training, Youth”, Raport, iulie 1997, p. 20.

dovedeau puternice sub aspectul coeziunii, identității de scopuri și obiective. Mai târziu, mai cu seamă datorită influenței Apusului, aveau să apară asociații ale junilor, cercetașilor, oamenilor de cultură, de litere și știință etc.

Așa cum se arăta într-un studiu relativ recent¹², trecerea la asocierea în structuri formale, bazate pe reguli scrise de organizare și funcționare, înregistrate oficial și recunoscute ca persoane juridice, pare a se situa în România la începutul epocii contemporane. O dovadă în acest sens este și adoptarea cadrului juridic de constituire, înregistrare și recunoaștere a organizațiilor neguvernamentale, prin Legea pentru persoanele juridice (asociațiuni și fundațiuni), din 6 februarie 1924. În fostul regim comunist, organizațiile neguvernamentale de tineret și copii (Uniunea Tineretului Comunist, Organizația Pionierilor și Șoimilor Patriei, Asociația Studenților Comuniști) aveau să înregistreze grade foarte înalte de cuprindere, care ajungeau la 85–96 % din totalul populației de vârstă infantilă și juvenilă. Dar asemenea forme asociative nu au întrunit decât o parte din atribuțiile specifice formelor neguvernamentale, având în vedere obligativitatea înregimentării politice, precum și caracterul redus al voinței personale, pasiunilor și intereselor intrinseci ale membrilor acestora.

Perioada care a urmat Revoluției din decembrie 1989 avea să marcheze o adevărată dezlănțuire spre asociere democratică, fenomen care s-a produs rapid, cu mult entuziasm și care a antrenat mase largi de tineri în tipuri diverse de asociere. Astfel, prin anii '90–'91 se înregistrau 769 asociații care înglobau circa 2,2 milioane de membri¹³. Așa am putut caracteriza această perioadă ca un „flux asociativ” sau chiar ca o adevărată „explozie asociativă” (dacă luăm în calcul rapiditatea creării organizațiilor). Acest lucru n-a durat însă mult și din 1992–1993 a început fenomenul de „reflux asociativ” care a dus atât la scăderea numărului de asociații de tineret la nivel național, cât și la diminuarea numărului de membri din cadrul asociațiilor care au mai rămas. Astfel, prin 1994 s-a ajuns la 240 asociații cu circa 40 000 de tineri, ceea ce reprezenta aproape 1% din tinerii țării.

Regresul cel mai accentuat l-au cunoscut asociațiile structurate pe criterii arbitrare, pornind de la ambițiile megalomane ale unor lideri, cele cu caracter mixt (ca obiective și scopuri), precum și cele eterogene ca nivel de pregătire, interese și pasiuni ale membrilor cărora nu le-a putut satisface minimum de așteptări.

În mod timid, prin anii 1997 și 1998 reîncepe fenomenul de redresare a asociativității juvenile, perioadă în care se înregistrează o anumită creștere a numărului de asociații, 256 în 1997 și 453 în 1998, iar ponderea tinerilor asociați ajunge în 1998 la circa 14%, având de-a face din nou cu un „flux asociativ”, dar de amplitudini mult mai reduse decât în anii 1990–1992. În schimb, sub aspect calitativ, asistăm la unele procese benefice asocierii, cum ar fi restrângerea numărului de membri la un nucleu stabil, sigur și activ, care conferea asociațiilor un echilibru

¹² Octav Marcovici și Ioan Voica, *Tineretul în societatea civilă*, raport de cercetare, CSCPT, 1998.

¹³ Leon Buburuzan, *Dinamica vieții asociative în rândul tineretului român în perioada postrevoluționară*, Raport de cercetare CSCPT, decembrie 1991, p. 36–37.

funcțional, pe de o parte, și specializarea acestora pe anumite domenii, trebuințe și pasiuni concrete ale membrilor care le compun, pe de altă parte. Acest fapt reflectă și o anumită maturizare a spiritului civic, la generația juvenilă asociată.

Totuși, investigația din iunie 2001 arată din nou o scădere a tinerilor asociați cu 2,7%; ponderea acestora fiind de 11,3% față de 14% cât s-a înregistrat în 1998. Aceasta înseamnă o diminuare a ponderii asocierii cu 19,3% în ultimii 3 ani. De fapt, acest lucru va fi reflectat, așa după cum vom vedea în subcapitolul următor, și în slăbirea încrederii tinerilor în asociații și fundații, ca parte componentă a spectrului politic, precum și față de aproape toate structurile de putere din stat.

D. ÎNCREDEREA TINERILOR ÎN ASOCIAȚII

Creditul pe care tinerii îl alocă asociațiilor poate constitui un indiciu al dorinței și necesității lor, de a adera la o structură asociativă ca formă de manifestare a spiritului civic.

Comparativ cu alte organisme și instituții de nivel național, încrederea tinerilor în organizații neguvernamentale înregistrează o pondere a aprecierilor (în mare și foarte mare măsură) de 13%, ocupând rangul **X** din 14 organisme și instituții de nivel național, consemnate de „Barometrul de Opinie Publică” din 1998 iar după trei ani, în 2001, apare o scădere accentuată a încrederii în asemenea structuri. Astfel, încrederea în asociațiile neguvernamentale în acest an este doar de 8,5%, cu peste o treime mai slabă față de cea consemnată în anul 1998, în condițiile în care neîncrederea a crescut în aceeași perioadă cu aproape 5%.

În aceeași cercetare din 2001, puși să se pronunțe asupra încrederii în asociații, în vederea atingerii unui scop personal, tinerii acordă o importanță mult mai accentuată acesteia.

Astfel, 60,6% dintre subiecții investigați apreciază ca importantă și foarte importantă asocierea, față de aproape patru ori mai puțini – 16,7% care o consideră neimportantă sau lipsită de importanță. Aceasta ar putea duce la impresia existenței unui potențial semnificativ de implicare civică a tinerilor, o intenție importantă a acestora de a participa, în anumite cadre organizate, pentru ajutorarea semenilor și apărarea binelui comun. Dar, motivația principală în privința intenției de asociere este, totuși, marcată de o serie de nevoi și interese personale ale tinerilor, cum ar fi: utilitarismul, satisfacerea unor interese și pasiuni, trebuințe de comunicare și participare etc. și în cele din urmă de spirit civic.

E. TIPURILE DE ASOCIERE PREFERATE

Lăsând la o parte mulțimea de clasificări¹⁴, elaborate de cercetători din domeniul sociologiei organizaționale, privind asociațiile, cum ar fi cele ale lui E. Eubank, M. Iver, R. Worms, G.L. Dupart, G. Gurvitch, I. Lazarus etc., realitatea

¹⁴ În baza acestor clasificări se află diferite criterii cum ar fi: interesele asociațiilor în funcție de gradul de fuziune, conceptul de NOI, raporturile cu ALTUL, durabilitatea, gradul de activism, gradul de structurare etc.

practică de la noi ne arată că fenomenul asociativ juvenil, în ciuda faptului că este restrâns, se dovedește destul de complex. În acest studiu, noi ne-am axat doar pe două criterii de clasificare, și anume: în funcție de gradul de structurare și de profilul de activitate.

a. În funcție de gradul de structurare a asociativității, a preferințelor din cadrul raportului formal-informal, s-a obținut situația prezentată mai jos.

Preferințele pentru asocierea de tip neguvernamental sunt de aproximativ șase ori mai mici decât cele pentru microgrupuri cu caracter informal. Acest fapt ne este confirmat și de răspunsurile la alte întrebări. Bunăoară, din 17 preferințe de *loisir*, „întâlnirile cu prietenii” ocupă primul loc, iar din 8 factori care ar putea să ajute tinerii la crearea condițiilor de petrecere a timpului liber „grupul de prietenii” ocupă locul III. Acest fapt ne este confirmat și de alte cercetări, precum și de literatura etnologică și etnografică.

Motivația acestei preferințe acute pentru microgrupul stabil (de tip „gașcă”) se regăsește în disponibilitățile psihosociale ale tinerilor, tinerețea și mai cu seamă adolescența fiind puternic înclinate spre coeziunea microgrupală fie pentru muncă, fie pentru distracție și aventură. Este știut că la această etate se încheagă marile prietenii. „Frățiile de cruce”, „tovărășiile de feciori și fete”, în trecut, în satul tradițional se realizau preponderent la această vârstă. Nu întâmplător, corelația acestei problematice cu grupa de vârstă relevă că tinerii între 15–18 ani dețin ponderea cea mai ridicată pentru microgrupul stabil (cu 5–7% față de următoarele două grupe de vârstă), în schimb grupele de vârstă 19–24 ani și 25–29 ani dețin indicatori mai crescuți pentru asociațiile de tip neguvernamental. Dar tot la aceste două grupe de vârstă apar și cifrele cele mai ridicate de dezinteres față de orice tip de asociere.

Sub aspect evolutiv, fenomenul este mai dificil de surprins cu exactitate. Raportul de cercetare¹⁵, din 1991, consemnează, în cadrul unui număr mult mai ridicat de asociații neguvernamentale, și numeroase structuri informale de tip grupal și microgrupal. Dintre acestea, în afară de cele constituite pe criteriile de tovarășie, fără să aibă un scop anume, s-au depistat și unele încheiate pe realizarea unor activități comune, îndeobște de petrecerea timpului liber pe care le redăm în continuare. Pe primul loc se înscriau cele cu caracter cultural-artistic, urmate de cele sportive, turistice, iar cu ponderi mult mai scăzute, cele cu caracter științific și ecologic.

b. În funcție de profilul de activitate, tinerii asociați au consemnat apartenența la următoarele tipuri de asociații, în ordine: profesionale – 27,2%, sportive și recreative – 23,5%, partide politice sau organizații politice de tineret – 19,9%, cu caracter cultural-artistic – 9,1%, sindicale – 9,1%, de caritate – 3,7%, ecologice – 3,1%, religioase – 1,2%.

În funcție de ponderea deținută, cele 8 tipuri de asociații/organizații se pot împărți în 4 grupuri. În primul grup, cu ponderea cea mai ridicată, se înscriu asociațiile de tip profesional (27,2%) și cele cu caracter sportiv-recreativ (23,5%).

¹⁵ Leon Buburuzan, *loc. cit.*

În grupul următor, cu 19,1%, fac parte tinerii cu apartenență politică din cadrul partidelor și organizațiilor politice de tineret. În al treilea grup, cu procente egale (9,1%), se înscriu asociațiile de tip cultural-artistic și sindical, iar din grupul al patrulea, cu ponderile cele mai scăzute (între 3,7 și 1,2%), fac parte trei tipuri de asociere, și anume: cele de caritate, ecologice și religioase.

Comparativ cu rezultatele cercetării din 1991, situația tipurilor de asociere se prezintă astfel: **a.** Cu ranguri foarte apropiate între profilele ocupate în 2001, comparativ cu 10 ani în urmă. În această situație se găsesc asociațiile cu caracter sportiv (locul I în 1991 față de locul II în prezent), cele cu caracter cultural-artistic (aceleași loc IV) și, într-o oarecare măsură, cele sindicale (loc II în 1991 față de IV–V în prezent) și ecologice; **b.** Cu decalaje mari între ranguri la diferite asociații se află asociațiile profesionale (locul V în 1991 față de locul I în anul 2001), cele politice (locul XIII în 1991 față de III acum) și cele religioase (locul II–III în 1991, față de ultimul loc în 2001, când dețin o pondere foarte scăzută de doar 1,2 %).

Astfel, reiese că asociațiile cu caracter sportiv și cultural-artistic rămân, în continuare, în frunte; în prezent ca și în urmă cu un deceniu, cele profesionale și politice au avansat cinci și respectiv zece locuri, iar asociațiile religioase au regresat aproximativ în aceeași proporție. Și sub acest aspect al mutațiilor asociative, în funcție de ranguri, în decursul ultimului deceniu amplificarea spiritului civic la tineret pare relativ timidă.

Totuși, într-o cercetare recentă, realizată pe un eșantion de tineri (liceeni mari) de către Institutul de Sociologie al Academiei Române¹⁶, apar intenții accentuate pentru activarea în asociații cu pronunțat caracter civic. Redăm, spre exemplu, situația rangurilor și ponderilor deținute de asociațiile cu caracter civic, în care tinerilor le-ar „plăcea să activeze”: **I.** O asociație de apărare a drepturilor omului – 78,3%; **II.** o asociație de protecție a mediului – 77,1%; **III.** un club sportiv – 67,7%; **IV.** o organizație de solidaritate umanitară – 50,2%; **V.** o asociație de caritate religioasă – 46,7%; **VI.** o asociație de luptă contra rasismului – 46,1%; **VII.** o asociație de apărare și păstrare a unei anumite culturi – 43,1%; **VIII.** un consiliu școlar – 38,5%; **IX.** un partid politic – 19,2%; **X.** un sindicat – 17,6%.

După cum reiese, cu excepția asociației cu caracter sportiv, primele șapte locuri din cele zece sunt deținute de preferințele pentru cele cu caracter civic, democratic, de apărare a drepturilor omului, cele de protecție a mediului, de solidaritate umană sau de caritate, care dețin și procente relativ ridicate a dorinței de participare. Aprofundarea analizei ne face să apelăm la o a patra comparație, și anume, cu rezultatele cercetării asociativității în cadrul țărilor membre în Uniunea Europeană¹⁷. Aici, ca și la noi, în rangul **I** se situează asociațiile cu caracter sportiv, în schimb cele religioase în rangul **II** (spre deosebire de ultimul loc în situația din România), asociațiile ecologice și cultural-artistice pe locurile **V** și **VI** (din 11

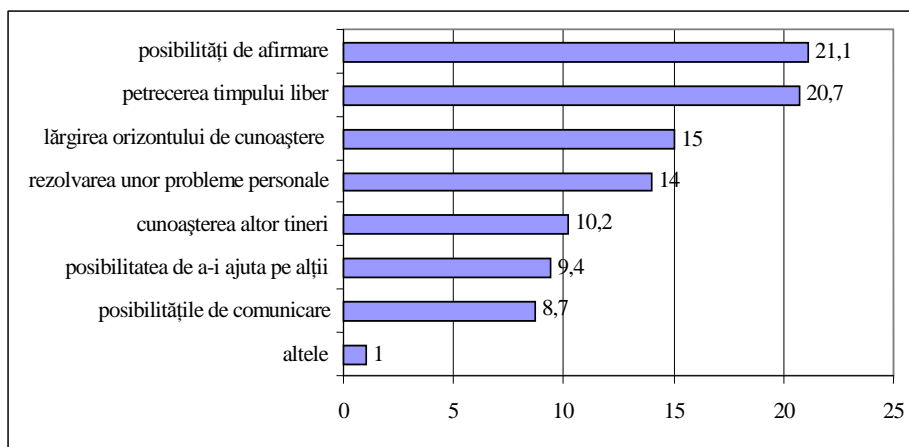
¹⁶ Ioana Petre, *loc. cit.*, p. 12–16.

¹⁷ „Eurobarometre 47.2, Young Europeans”, 1997, *op. cit.*, p. 20/166–22/166.

tipuri de asociații), iar cele cu caracter social și specializate în drepturile omului au rangurile **VIII** și **X**.

F. AȘTEPTĂRILE TINERILOR DIN PARTEA ASOCIAȚIILOR

Față de asociațiile la care ne-am referit, în cercetarea din 2001, tinerii își formulează o serie de așteptări care uneori sunt satisfăcute, iar de cele mai multe ori nu, făcându-i pe tineri să nu adere la asemenea structuri asociative ori să se retragă din ele. Asemenea așteptări se ierarhizează, conform graficului de mai jos.

Cele opt feluri de așteptări se împart, după caracterul lor, în două categorii cu ponderi relativ egale, de cca 50% fiecare. În prima categorie se înscriu așteptările, care vizează unele scopuri și obiective cu caracter personal (posibilități de afirmare, de rezolvare a unor probleme individuale și de lărgire a orizontului de cunoaștere). În a doua categorie se înscriu așteptările, care se referă la scopuri și obiective cu caracter comun, interpersonal sau caritabil (posibilități de cunoaștere a altora, de comunicare, de ajutor reciproc și de petrecere a timpului liber împreună), *fapt care atestă, din nou, predispozițiile bio-psi-hice ale tineretului pentru asociere, care, din nefericire, nu sunt transpuse în practică.*

Acest lucru este confirmat și de răspunsurile la întrebarea: „*La care alte forme de asociere ați mai apela?*”, unde respondenții menționează „pentru apărarea drepturilor”, „pentru rezolvarea unor probleme comune, ale noastre, ale tinerilor”, „de apărare a mediului nostru ecologic comun” etc.

G. CAUZELE NEASOCIERII

Cunoașterea cauzelor, care îi determină pe tinerii din afara structurilor asociative să nu adere la asociere, are un rol însemnat, mai cu seamă pentru factorii implicați în procesul atragerii tinerilor în activitatea civică organizată.

Din investigația concretă reies patru cauze mari care, la rândul lor, se pot grupa în două categorii relativ distincte. Din prima categorie fac parte cauzele referitoare la *dezinteres și neîncredere în structurile asociative* („nu mă interesează”, „nu mă atrage” ori „nu am încredere”), care însumează 51,3% dintre subiecți, iar în a doua categorie cele referitoare la *necunoașterea și lipsa de timp pentru asemenea formă de organizare și activitate*, cu o pondere relativ apropiată de 47,3%.

Chiar și răspunsurile subiecților care invocă „alte motive” (ce însumează doar 1,4%) se înscriu în principiu, în cele două categorii. În prima categorie se înscriu afirmații de genul: „sunt prost organizate”, „am o mare rețineră față de ele”, „nu m-am hotărât încă la așa ceva”, „nu sunt organizații de tineret puternice”. Din a doua categorie fac parte afirmații ca: „nu mi s-a ivit încă ocazia”, „nu cunosc nici un reprezentant al unei asociații”, „n-am reușit să cunosc personal o organizație” etc.

În afară de cauzele legate de neasociere, percepute de tineri, mai sunt și altele cu caracter obiectiv și subiectiv, pe care urmează să le analizăm în continuare.

O cauză importantă a slabei asocieri a tinerilor din această perioadă pare a-și avea sorgintea în faptul că *asociațiile sunt tributare condițiilor de mediu economic și social. Întreaga istorie a vieții asociative ne arată că, fără a fi neapărat elitistă, ea este apanajul claselor sau grupurilor sociale care dispun de un potențial cultural și material relativ ridicat.*

Situația prezentă, comparativ cu situația de acum un deceniu concretizată în cercetările efectuate în anii 1991–1992 asupra asociativității juvenile¹⁸, prezintă unele similitudini, dar și diferențieri privind cauzele neasocierii.

Ca atunci, și în prezent, se manifestă cauze legate de necunoașterea fenomenului asociativ local, a avantajelor și dezavantajelor sale, a programelor și activităților pe care le desfășoară. De asemenea, lipsa de timp este invocată în ambele perioade. Neîncrederea în asociații se manifesta și atunci, dar la dimensiuni înjumătățite față de situația manifestată în prezent.

Decalajul cel mai însemnat pare a fi cel legat de *dezinteres, lipsa de atracție pentru asociativitate* care, în prezent, se ridică la aproape 40%¹⁹, contrastând cu spiritul de optimism și entuziasm organizațional, de acum un deceniu. Nota comună a exprimărilor de atunci era speranța că ei trebuie și pot să joace un rol important în prezentul și viitorul țării, că nu li se va refuza acest rol și se va ține cont de dorințele și speranțele lor, participarea la viața asociativă fiind o formă concretă de manifestare, de a fi actori importanți ai marilor transformări înnoitoare din România. Dezamăgirea ce a urmat a fost profundă, echivalând cu o trădare. De mai mulți ani, ei se simt categoria cea mai defavorizată (chiar mai mult decât țărani și intelectualii)²⁰ aflați în diverse situații de marginalizare și frustrare chiar în cadrul spectrului politic.

¹⁸ Leon Buburuzan, *loc. cit.*

¹⁹ Sondajul efectuat de CSOP (filiala „GALLUP România”), *loc. cit.*, în 1999, aprecia lipsa de interes pentru asociere la 38%, urmată de lipsa de timp – 24 % și necunoașterea asociațiilor – 18%.

²⁰ Din datele furnizate de *Barometrele de Opinie ale CSCPT* din anii 1996, 1997, 1998.

În acest context se pare că își are sorginea una din cele mai marcante cauze ale neasocierii.

Alte cauze ale neasocierii rezidă, așa cum am arătat, în neîncrederea în organizațiile neguvernamentale și în impactul pe care îl au acestea în viața publică, în relațiile proaste cu administrația locală și în alte cauze prezentate în capitolele precedente. Este îngrijorător că fenomenul slăbirii asociativității persistă chiar în condițiile în care MTS, comparativ cu alte organisme centrale se pare că a avut, în ultimii ani, cel mai mare număr de parteneriate cu ONGT, cărora le-a alocat sume importante pentru dezvoltarea unor programe.

Având în vedere precaritatea pe care o prezintă fenomenul tratat în acest capitol, comparativ cu importanța sa socială, se impune o atenție corespunzătoare în privința investigării sale viitoare. În acest sens, este necesar să se prevadă efectuarea cercetării vieții civice, în mod periodic și în toată complexitatea sa: ca formă de conștiință specifică (sentimente, emoții, stări de spirit, pe de o parte, și ca idei, concepte, teorii, pe de altă parte), ca nivel de cultură civică, atitudini, opinii și mai cu seamă participare activă la viața cetății.

Într-un asemenea context larg, este recomandat să se studieze problematica structurilor asociative ale tineretului de la toate nivelurile și domeniile de activitate, asociativitate care reprezintă chintesența civismului. În paralel cu structurile asociative de tip formal neguvernamental, se impune a fi cercetate și grupurile informale atât de preferate de generația juvenilă, pentru care, în prezent, se manifestă opțiuni de aproape șase ori mai mari decât pentru cele cu caracter formal neguvernamental.

Numai pe o asemenea bază, conducerea MTS și alte organisme responsabile de stimularea vieții civice, în genere, și a celei asociative, în speță, pot să structureze un program eficient de formare și educare civică a tineretului din România.